

OKUL MÜDÜRLERİNİN ALGILANAN ETİK LİDERLİK TUTUMLARI İLE ÖĞRETMENLERİN POLİTİK DAVRANIŞ ALGILARININ ÖRGÜTSEL GÜVEN DÜZEYİNE ETKİSİ: İSTANBUL İLİ TUZLA İLÇESİ'NDE ARAŞTIRMA

Betül Kuru^a, Hakkı Aktaş^b

^(a) Beykoz Yenimahalle Anaokulu, betulkuru58@gmail.com

^(b) Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, hakki.aktas@istanbul.edu.tr

Giriş

1950'lerden başlayarak ayrı bir alan olarak gelişen eğitim yönetimi alanında eğitim yöneticilerinin liderliğine ilişkin literatürde pek çok araştırma mevcuttur (Şişman, 2004: 2). Toplumların gelişmesine liderlik eden okullar için eğitim yöneticiliği alanında yapılan çalışmalar çok büyük önem teşkil etmektedir. Etik dışı davranışların sebep olduğu olay ve olgularda dolu bir çağda, gelecek nesilleri yetiştiren okulları yöneten okul müdürlerinin hem meslekî hem kişisel etik değerleri kazanmış olmaları ve okullarını yönetirken bu değerlerin ışığında hareket etmeleri gerekmektedir.(Acar ve Kaya, 2012: 96). Okul Müdürlerinin, hem eğitim-öğretim ortamlarında hem özel hayatlarında etik değerlere uygun davranışlar sergilemesi toplumun okula bakışını olumlu etkileyecek, ayrıca öğretmenler ile diğer çalışanların okulun vizyon, misyon ve değerlerine uygun davranışlar geliştirmelerine katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, okulların hedeflerine ulaşabilmesi ile okul yöneticilerinin etik bilinci ve bu bilinci tutumlarına ve davranışlarına yansıtması arasında doğrudan bir ilişkili olduğu söylenebilir (Gültekin, 2008:2). Okul yöneticisinin liderlik özellikleri öğretmenlerin performansını yakından etkilemektedir. Okullarda davranışsal ve akademik başarının yanısıra eğitimde yenilikçi uygulamaların gerçekleştirilebilmesi, öğretmenlerin okula karşı tutumları ile yakından ilişkilidir. Öğretmenlerde olumlu tutumların geliştirilmesi ve okulda yapılan işlere yaratıcı ve yenilikçi fikirler katabilmesinin önkoşulu okul müdürünün tutumu ve liderlik özellikleri olarak ifade edilmektedir (Topuzoğlu, 2009: 46). Etik liderlik özelliklerine sahip olan bir okul yöneticisi, öğretmenlerinin ve çalışanlarının da etik davranmasına katkı sağlayacaktır. Zamanla oluşan etik kodlar ise kurumun yapısını etkileyecek ve kurumsal anlamda (öğretmenlerin ve çalışanların birbirlerine karşı, öğrenci ve velilere karşı ve yine dışarıya karşı olan sorumluluklarında ve yürütülen işlemler boyutunda) güven ortamının oluşmasında önemli rol oynayacaktır (Yaman, 2010: 11). Okulun örgütsel güven düzeyi, okuldaki ilişkilerin bir ürünüdür. Okuldaki ilişki biçiminden ve bunun sonucundaki güvenden herkes sorumludur. Bu sorumluluğun ilk ve en önemli belirleyicisi ise okul yöneticisidir. “Güven ortamının oluşumu için uzun bir zaman gerekirken, yok edilmesi anlık denilebilecek kadar az bir sürede gerçekleşmektedir” (Özler, Atalay ve Şahin, 2010: 51). Etik liderlik davranışının bireysel davranışı nasıl etkilediğini araştıran pek çok çalışma yapılmasına rağmen bu etkileşim tam olarak açıklanamamıştır. Öte yandan, etik liderlik ile ilişkili olduğu düşünülen bir başka kavram politik davranıştır. Eğitim kurumlarında politik davranış algısı ve politik davranışların okullardaki etkisi araştırılmayı bekleyen konular arasındadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, okul müdürlerinin etik liderlik özellikleri ile öğretmenlerin politik davranış algılarının örgütsel güven düzeyine etkisinin belirlenmesidir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde gerek etik liderlik, gerekse örgütsel güven üzerinde pek çok araştırmanın yapıldığı gözlenmektedir. Politik davranış kavramı ise ağırlıklı olarak kar amacı güden örgütler açısından araştırılmış bir konudur. Etik liderlik, politik davranış ve örgütsel güven kavramlarını bir arada ve özellikle eğitim kurumları açısından inceleyen bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu araştırma ile ilgili alana katkı sağlanacağı ve gelecekte bu konuyla ilgili çalışma yapacak olan araştırmacılara yardımcı olunacağı düşünülmektedir.

Yöntem

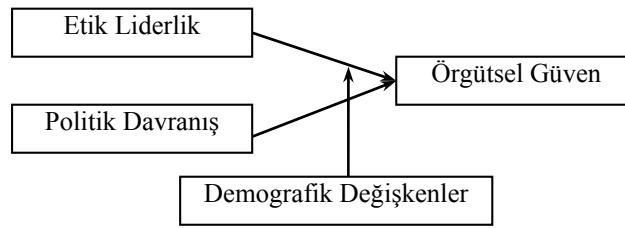
Bu araştırmada, öğretmenlerin okul müdürlerine ait etik liderlik algısı ile okulda var olan politik davranışlara ilişkin tutumların örgütsel güven üzerindeki etkileşimi tanımlayıcı ve ilişkisel modellerle incelenmiştir. Araştırma kapsamında okul idarecilerinin etik liderlik düzeylerini belirlemek için “Etik Liderlik Ölçeği”, politik davranış sergileme sıklığı için “Politik Davranış Ölçeği” ve okullardaki örgütsel güven düzeyini belirlemek için “Örgütsel Güven Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 2015-2016 eğitim öğretim yılı II.

Döneminde İstanbul ili Tuzla İlçesi'nde bulunan her türden resmi anaokulu, ilkokul, ortaokul ve liselerde görev yapan toplam 2398 öğretmen oluşturmakta olup örneklem 341 kişi olarak belirlenmiştir. (Gürbüz ve Şahin, 2014). Araştırma için araştırmacılar tarafından 600 anket okullara gidilerek elden dağıtılmış, öğretmenlere açıklama yapılarak araştırmacının yanında anketler cevaplanmış ya da 2-3 hafta süre verilerek okulların rehberlik servislerinden teslim alınmıştır. Verilerin yanlı olmaması için okul idarelerine etik anlamda bilgi verilip izin alınmış ancak verilen cevapları izleme şansı verilmemiştir. Bu yöntemle 472 öğretmenin anketlerinin geri dönüşü sağlanmıştır. İlişkisel model kapsamında araştırmanın değişkenleri arasındaki etkileşim korelasyon ve regresyon analizleri vasıtasıyla yorumlanmıştır Tanımlayıcı araştırma modelinde örnekleme ait tanımlayıcı demografik bilgiler sunulmuş, ilişkisel model kapsamında araştırmanın değişkenleri arasında etkileşimine ilişkin korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Araştırmanın temel değişkenleri arasındaki etkileşim simgesel olarak Şekil 1.de gösterilmiştir. Araştırmanın temel hipotezleri aşağıda sunulmuştur:

"H₁: Etik liderlik, politik davranış ve örgütsel güven arasında anlamlı ilişkiler mevcuttur",

"H₂: Etik liderlik, politik davranış ve örgütsel güven; demografik değişkenler bağlamında farklılık göstermektedir",

"H₃: Etik liderlik algısının örgütsel güven üzerinde pozitif bir etkisi ve politik davranış algısının ise örgütsel güven üzerinde negatif bir etkisi mevcuttur".

Şekil 1. Araştırma Modeli

Bulgular

Geçerlilik ve Güvenilirlik Bulguları

İstatistikî analiz sürecinin ilk adımında verilerin doğruluğu kontrol edilmiş, ters ifadeler kodlanmış, eksik veriler seri ortalama değerleri ile değiştirilmiş ve uç değerler ayıklanmıştır. Araştırmada her bir ölçeğin güvenilirlik analizi için Cronbach Alpha analizi, yapı geçerliliği için ise doğrulayıcı faktör analizleri temel bileşenler ve varimax döndürme yöntemi kullanılmıştır. Etik liderlik ölçeğinin (20 Madde) Cronbach Alpha katsayısı 0,963; politik davranış ölçeğinin (11 Madde) Cronbach Alpha katsayısı 0,941 ve örgütsel güven ölçeğinin (18 Madde) Cronbach Alpha katsayısı ise 0,960 olarak hesaplanmıştır. Ölçeklerin orijinal yapısına uygun olarak yapısal geçerliliği sağladıkları tespit edilmiştir. Faktör analizlerinden elde edilen bulgulara göre; etik liderlik, “iletişimsel etik”, “iklimsel etik”, “karar vermede etik” ve “davranışsal etik” boyutlarından oluşmakta, örgütsel güven “çalışanlara duyarlılık”, “yöneticiye güven”, “yeniliğe açıklık” ve “iletişim ortamı” boyutlarından oluşmakta ve politik davranışlar ise “tavizci ve ikiyüzlü davranma”, “göze girme”, “koalisyon kurma”, “karşılıklı çıkar gözetme” ve “üst yönetime yaranma” boyutlarından oluşmaktadır.

Korelasyon Analizleri

Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla korelasyon analizi uygulanmıştır. Alt boyutlar bağlamında ilişkiler Tablo 1.'de verilmiştir. Korelasyon analizi sonucunda etik liderlik değişkeni ile örgütsel güven arasında literatüre uygun biçimde yüksek korelasyon bulunmuştur ($r=0,773$). Etik liderlik ile politik davranış arasında ise negatif yönde korelasyon bulunmuştur ($r=-0,476$). Son olarak örgütsel güven ile politik davranış arasında da negatif yönde korelasyon bulunmaktadır ($r=-0,487$). Araştırma değişkenlerinin alt boyutları arasındaki ilişki korelasyon analizi ile incelenmiştir.

Tablo 1. Etik Liderlik, Örgütsel Güven ve Politik Davranış Alt Boyutları Arasındaki İlişki

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
(1) Tavizci ve ikiyüzlü davranma	1												
(2) Göze girme	,741**	1											
(3) Koalisyon kurma	,611**	,733**	1										
(4) Karşılıklı çıkar gözetme	,622**	,673**	,699**	1									
(5) Üst yönetime yaranma	,521**	,543**	,504**	,623**	1								
(6) İletişimsel etik	-,375**	-,403**	-,333**	-,372**	-,356**	1							
(7) İklimsel etik	-,399**	-,408**	-,337**	-,357**	-,342**	,862**	1						
(8) Karar vermede etik	-,417**	-,406**	-,337**	-,397**	-,390**	,852**	,840**	1					
(9) Davranışsal etik	-,415**	-,421**	-,338**	-,387**	-,351**	,826**	,841**	,857**	1				
(10) Çalışanlara duyarlılık	-,351**	-,378**	-,297**	-,369**	-,319**	,723**	,740**	,711**	,711**	1			
(11) Yöneticiye güven	-,415**	-,444**	-,360**	-,406**	-,396**	,844**	,838**	,850**	,829**	,814**	1		
(12) Yeniliğe açıklık	-,383**	-,393**	-,302**	-,356**	-,325**	,740**	,773**	,726**	,719**	,750**	,826**	1	
(13) İletişim ortamı	-,421**	-,419**	-,319**	-,388**	-,350**	,755**	,773**	,764**	,742**	,797**	,875**	,838**	1

Politik davranış boyutları arasında en yüksek korelasyon “tavizci ve ikiyüzlü davranma” ile “göze girme” arasında olup pearson korelasyon değeri 0,714’dir. Politik davranış boyutlarından etik liderlik boyutları ile en yüksek negatif korelasyon “göze girme” ile “davranışsal etik” arasında görülmüş olup, korelasyon değeri -0,421’dir. Benzer biçimde “göze girme” ile örgütsel güven boyutlarından “Yöneticiye Güven” arasında da en yüksek negatif korelasyon ($r=-0,444$) değeri olduğu görülmüştür. Etik liderlik ile örgütsel güven boyutları arasında ise en yüksek korelasyon “karar vermede etik” ile “yöneticiye güven” arasında bulunmuş olup, korelasyon değeri 0,850’dir. Elde edilen bulgulara göre “ H_1 : Etik liderlik, politik davranış ve örgütsel güven arasında anlamlı ilişkiler mevcuttur” hipotezi kabul edilmiştir.

Varyans Analizleri

Demografik değişkenler bağlamında farklılıkların tespit edilebilmesi için yapılan bir dizi varyans analizlerine göre (t-testleri ve ANOVA) ise “ H_2 : Etik liderlik, politik davranış ve örgütsel güven; demografik değişkenler bağlamında farklılık göstermektedir” hipotezi **kısmen kabul edilmiştir**.

Regresyon Analizleri

Araştırma hipotezlerinin test edilmesi amacıyla regresyon analizleri yapılmıştır. Regresyon analizlerinde doğrusal regresyon kullanılmış, bağımlı-bağımsız değişkenlerle birlikte kontrol değişkeni olarak demografik veriler de analize dâhil edilmiştir. Etik liderlik ve politik davranışın örgütsel güven üzerindeki etkisine ilişkin yapılan regresyon analizi Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Regresyon Analizi: Etik Liderlik ve Politik Davranışın Örgütsel Güven Üzerindeki Etkisi

Bağımlı Değişken: Örgütsel Güven			
Bağımsız Değişken:	β	t	p
Etik Liderlik	,843	33,952	0,000
Politik Davranış	-,074	-2,986	0,003
$R=0.881$	Düzeltilmiş $R^2=0.776$	$F=815,053$	$p=0.000$

Araştırmanın ana değişkenleri ve alt boyutları bağlamında yapılan regresyon analizleri sonucunda “ H_3 : Etik liderlik algısının örgütsel güven üzerinde pozitif bir etkisi ve politik davranış algısının ise örgütsel güven üzerinde negatif bir etkisi mevcuttur” hipotezi **kabul edilmiştir**.

Sonuç ve Öneriler

Eğitim kurumlarında etik liderlik, politik davranış algısı ve örgütsel güven arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışmada önemli bulgular elde edilmiştir. Özellikle etik liderliğin örgütsel güvene olumlu katkısı ile politik davranışın olumsuz etkisine dikkat çekmesi bakımından araştırma sonuçlarının dikkate alınması okullar açısından yararlı olacaktır. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, öğretmenlerin okul yöneticilerinin etik

liderlik davranışlarını ortalamanın üzerinde gördüğü anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin örgütsel güvene ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde de yine okul ortamlarının ortalamanın üzerinde bir güven değerine sahip olduğu görülmektedir. Öğretmenler tarafından yapılan eğitim kurumlarındaki politik davranış değerlendirmesine göre, politik davranış düzeyi ortalamanın altında kalmaktadır. Eğitim kurumları açısından istenmeyen bir davranış olan politik davranışın düşük düzeyde algılanması olumlu bir durumdur. Öğretmenlerin cinsiyet, yaş ve medeni durumu gibi demografik özelliklerinin etik liderlik, politik davranış ve örgütsel güven algılamalarını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim düzeyine bakıldığında ise yüksek lisans ve üzeri dereceye sahip öğretmenlerin okul yöneticilerini ve okul ortamlarını görece daha olumsuz biçimde yorumladıkları gözlenmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça öğretmenlerin yöneticilerine ilişkin etik liderlik algılamaları ile örgütsel güven düzeyleri azalmakta ve okul ortamlarını daha politik algılamaktadırlar. Eğitim düzeyi arttıkça sinizmin artması ya da eleştirel bakış açısının gelişmesi olasılıklar arasında değerlendirilebilir. Öğretmenlerin etik liderlik, politik davranış ve örgütsel güven algılamalarının eğitim verdikleri branşları bakımından anlamlı farklılık gösterdiği de önemli sonuçlardan biridir. Eğitim kurumları yöneticilerinin etik liderlik konusunda farkındalık kazanmaları, etik liderlik davranışlarını sergilemeleri ve okullarında etik anlayışı yaygınlaştırmaları, gerek öğretmenler gerekse kurum başarısı açısından son derece yararlı olacaktır. Öncelikle kurum içerisinde örgütsel güvenin tesis edilmesini sağlayacak ve karşılıklı güvenin hâkim olduğu bir kültürün oluşmasına aracı olacaktır. Öte yandan, politik davranışların farkında olunması ve pekiştirilmemesinin son derece önemli olduğu bu araştırma ile ortaya konulmuştur. Yöneticilerin algılanan etik liderlikleri arttıkça, politik davranış algısının azalması dikkat çekicidir. Öte yandan, politik davranış algısı arttıkça örgütsel güvenin azalması konunun önemini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Etik Liderlik, Örgütsel Güven, Politik Davranış

Kaynaklar

- Acar, G., & Kaya, M. (2012). Okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarına ilişkin beden eğitimi öğretmenlerinin görüşleri. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(1), 95-102.
- Allen, R. W., Madison, D. L., Porter, L. W., Renwick, P. A., & Mayes, B. T. (1979). Organizational politics: Tactics and characteristics of its actors. *California Management Review*, 22(1), 77.
- Arslantaş, C., & Dursun M. (2008). Etik liderlik davranışının yöneticiye duyulan güven ve psikolojik güçlendirme üzerindeki etkisinde etkileşim adaletinin dolaylı rolü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 111-128.
- Asunakutlu, T. (2002). Örgütsel güvenin oluşturulmasına ilişkin unsurlar ve bir değerlendirme. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9),1-13.
- Börü, D., & İslamoğlu, G. (2007). Politik davranış boyutları: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 14, 135-153.
- Bursalıoğlu, Z. (2010). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara, Pegem Akademi.
- Çubukçu, K., & Tarakçıoğlu, S. (2010). Örgütsel güven ve bağlılık ilişkisinin otelcilik ve turizm meslek lisesi öğretmenleri üzerinde incelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 57- 78.
- Durukan, S., Akyürek, Ç., & Çoşkun, E. (2010). Hacettepe Üniversitesi Erişkin Hastanesi'nde çalışan hemşirelerin örgütsel güven, güçlendirme ve bağlılık düzeylerinin belirlenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(3), 411-434.
- Farrell, D., & Petersen, J. C. (1982). Patterns of political behavior in organization. *Academy of Management Review*, 7(3), 403-412.
- Freeman, R. E., & Steward, L. (2006). Developing ethical leadership, business roundtable institute for corporate ethics. Retrieved June, 10, 2014.
- Gilbert, J. A., & Tang, T. L. P. (1998). An examination of organizational trust antecedents. *Public Personnel Management*, 27(3), 321-338.
- Gültekin, M. (2008). İlköğretim okulu müdürlerinin etik davranışı gösterme düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Gürbüz, S. & Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Neves, P., & Caetano, A. (2006). Social exchange processes in organizational change: The roles of trust and control. *Journal of Change Management*, 6(4), 351-364.
- Özler, D. E., & Atalay, C. G. & Şahin, M. D. (2010). Does the cynicism contaminate in organizations with distrustfulness. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2,2, 47-57.
- Şişman, M. (2004). *Öğretim liderliği*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Topuzoğlu, A. P. (2009). Demografik özellikler açısından okul yöneticilerinin etik liderlik özellikleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaman, A. (2010). İç denetçinin yeni rolü: Etik liderlik, *Denetim*, (5), 9-16.
- Yukl, G., Chavez, C., & Seifert, C. F. (2005). Assessing the construct validity and utility of two new influence tactics. *Journal of Organizational Behavior*, 26(6), 705-725.